

## Jan Jína v korespondenci svých přátel z kulturních kruhů

Olga Pujmanova-Stretti

(Prague)

[zoufala.pujmanova@seznam.cz](mailto:zoufala.pujmanova@seznam.cz)

Na minulém kongresu SVU jsem přednesla referát o Janu Jínovi (18. 9. 1890 Libštát — 9. 2. 1962 Praha), právníku, diplomatu a politickém činiteli, který mezi dvěma světovými válkami působil ve službách ministerstva zahraničních věcí. Patřil tam k exponentům ministrů Edvarda Beneše a Kamila Krofty. Tak jako můj předchozí referát, také můj nynější článek je osobní vzpomínkou na muže, který byl mým poručníkem. Stal se jím po smrti mého otce, když mi bylo šest let, mé sestře Miladě pouze jeden rok. Strýc Jenda – tak jsme mu říkali, i když s námi nebyl příbuzný – sehrál v našich životech nezastupitelnou roli se svou ženou Stanislavou, nazývanou Aša. Teta byla mimořádně vzdělaná, emancipovaná, statečná a obětavá. Ve všech těžkých životních situacích byla strýci oporou. K jejím zásluhám patří v neposlední řadě sepsání Pamětí, jejichž rukopis je konečně připraven k vydání. Doplní ho bohatě zachovaná korespondence Jínových s širokou škálou osobností z veřejného politického a kulturního života. Ty právě jsou námětem tohoto článku.

Jan Jína měl mnoho přátel, jmenovitě v literárních kruzích. K prvním patřili Jan Herben, Karel Václav Rais a Svatopluk Machar, jemuž strýc uspořádal přednášky ve smíchovském Národním domě, básníkovy první vystoupení v Praze. Jína si dobře rozuměl se svým kolegou diplomatem Janem Havlasou – vlastním jménem Klecandou. Sblížil se s ním hlavně cestou do Paříže, na mírovou konferenci v lednu 1919. Jízda vlakem tam tehdy trvala tři dny a tři noci, což cestujícím – okouzleným z čerstvě nabyté svobody národa – nevadilo. K jejich zábavě přispívali také Richard Weiner a Hanuš Jelínek, oba na Francii orientovaní: Weiner pracoval v Paříži jako dopisovatel Lidových novin a zasílal odtamtud své fejetony, recenze francouzské literatury a analýzy politické situace. S Hanušem Jelínkem, zetěm Aloise Jiráka, který se významně podílel na rozvoji česko-francouzských kulturních styků, se Jínovi často stýkali i po návratu do Prahy. Jejich následovně působení na legaci v Hamburku (1920—1925) zkrášlovala setkání s Otokarem Fischerem a Zdeňkem Němečkem. Jínovi se vždy rozzářili při vzpomínce na okolí přístavu, jmenovitě na kouzelný Westerland na Syltu, kde s básníkem strávili nádherné dny. Fischer na dunách a ve větru recitoval své básně a poddával se kouzlu ostrova a bouřlivého příboje. Do Hamburku za nimi přijíždělo mnoho přátel, které Němeček okouzloval zpěvem u klavíru.

Následující službu v Berlíně 1926—1928 jim zpříjemňovali kolegové z vyslanectví: Camill Hoffmann a Hermann Ungar, jejichž prostřednictvím Jínovi poznávali německou pokrokovou literaturu. Camill Hoffmann v roli tiskového attaché překládal Masarykovy a Benešovy spisy do němčiny. Hermann Ungar tam v nadšení pro demokratický ideál Masarykovy Československé republiky pracoval jako obchodní attaché. Ale shodně s Jínou těžce snášel vyslance Chvalkovského a raději se vrátil do Prahy; patrně už s rozhodnutím, že odejde z diplomatické služby a věnuje se pouze literární činnosti (1928). Rád využíval pozvání Jínových a u nich, na nábřeží Legií, spřádal svou prózu a divadelní hry; doma – s dvěma malými synáčky – neměl na psaní klid. Premiéry své veselohry „*Altánek*“ v berlínském divadle (Am Schiffbauerdamm) 12. prosince 1929 se nedočkal. Nečekaně zemřel téhož roku 28. října. Za československou zahraniční službu se s ním na židovském hřbitově Na Malvazinkách loučil Jan Jína. Zdůraznil, jakou úctu tento mladý Moravan choval k demokracii a jako u nás jeden z prvních připomněl, že Ungarovi patří „*čestné místo nejen v literatuře našich Němců, ale také v německé literatuře vůbec.*“

Svým přátelstvím s četnými literáty nám strýc Jína velmi imponoval. Teprve z jeho korespondence se však dočítáme, jak blízko k němu měli mnozí z nich. Připomínám alespoň K. J. Beneše, Jiřího Červeného, Františka Halase, Jaromíra Johna, Josefa Koptu, Jaroslava Kvapila, Františka Langra, Jaroslava Seiferta, Olgu Scheinpflugovou-Čapkovou a Edvarda Valentu. Jaroslav Seifert byl

nejmilejším poetou mého mládí; již proto mě snad přednostně zaujal právě jeho vztah s Jínou. Poznáváme ho ze Seifertova dopisu Aše a z konceptu strýcova blahopřání k básníkovým padesátinám.

*Milý příteli,*

1951

*dnešní pošta mně přinesla radostné pro mne pozvání Tvých a mých přátel, kteří věděli, že se těším na Tvé blížící se padesáté narozeniny, jak na příležitost, jež mně umožní napsat Ti, co k Tobě cítím a co se mezi muži obyčejně těžko vyslovuje – pozvání, abych se připojil k nim a „napsal svou zdravici na arch ručního papíru, který bude vevázán do hezkého svazku obdobných projevů.“ Je to pozvání pro mne moc lichotivé. Bohužel neumím psát zdravice na ruční papír, a tak kdo ví, jak to dopadne zvláště ve srovnání s tím, co napíší druzí, zajisté muži péra. Jsem v tom literárním oboru pouhý inkoust, jak se dnes říká.*

*Ale, milý Jaroušku, ... Jak to mám udělat, abych psal o svých citech k Tobě a nepsal současně o sobě? Jako básníka Tě mám rád od prvního setkání s Tvým jménem, nevím už, kdy to bylo. Zamiloval jsem se do Tebe v samotě vazby v berlínském Moabitu 1941, když jsem našel v novinách, které jsem tam směl odbírat, Tvou básničku o bílých a pruhovaných cíchách, již jsem se naučil nazpaměť: „Nikdy jsem neměl pocit pýchy, nikdy v chlapecké hrudi...“ O dvě léta později, když mně žena propašovala poesii jako kapky do Malé pevnosti v Terezíně jsem se naučil a kamarádům v cele vždy znova a znova musel přerýkávat tu skvělou Tvou báseň Země chudých. „Vždyť přece v tento čas, ty krásná země, jsi má, zde víc než ostatních a jsi mi osudem...“*

*A do třetice všeho dobrého, letos jsem se v Ruzyni naučil jediné básni, kterou jsem dostal do ruky, Tvé není k smrti Jarmily Horákové, otištěné v jejím deníku vydaném Frejkou a Trägrem. Půjčili mně tu knihu z vězeňské knihovny. Byl jsi ovšem i tam se mnou, když jsem v samotě vzpomínal „na verše básníků, jež ... vybuchovaly rytmem padající snad do vašich snů“ a způsobil jsi, že nejen „básník, který mrtev byl sto let, jakoby vstával ze hrobu,“ ale i vězeň... Vidíš Jaroušku, že jsi mně prospíval nad jiné a zvláště v těžkých dobách mého života. A to mluvím jen o básníkovi. Neumím dnes napsat, co mně svým příkladem dáváš jako muž. Kdy Ti to odplatím? ... Snad se mně přece jednou podaří říci jasněji, než to umím napsat dnes, že patříš k velkým mým láskám života vezdejšího. Bud' hodně zdrav! Tvůj věrný Jan Jína.*

*Milá a vážená paní ... „Měl jsem Jínu víc než rád. Snad je možno říci, že jsem ho miloval. Byl to jeden z nejhezčích lidí, které jsem poznal,“ napsal Aše Seifert, s politováním, že se s Jínou – kvůli svému špatnému zdraví – nemohl vidět tak často, jak by si byl přál.*

Jínovo přátelství s Františkem Halasem je snad ještě jímavější. Jmenovitě jejich poslední rozhovor dne 27. října 1949, k němuž došlo za mimořádných okolností, ve Vinohradské nemocnici, kde oba vážní kardiaci bojovali na lůžku o svůj život.

*Drahý básníku a příteli,*

*ačkoli jsem Ti už návštěvu u Tebe doma ohlásil z Poděbrad a třeba žes mne k ní tak mile povzbudil, stále nás nějak ty naše nemoci vzdalovaly; jednou Tebe, jindy mne.*

*Ale patrně proto, že je to v obou případech nemoc srdce (-- to je v tento čas naše nemoc populární, ba národní! –) jsem jí přiveden aspoň do Tvé blízkosti, jak se dnes dovídám. Jsem tu už týden. A až mně pan primář Wagner dovolí vstát z postele, přijdu se na Tebe podívat, nebudeš-li zatím zas z rayonu.*

*Zatím alespoň takto srdeční pozdrav a nejlepší přátelská přání..... Tvůj  
Jan*

*(Básníku Františku Halasovi, t. č. na oddělení pana primáře MUDr. Sobotky)*

Halas odpovídá:

*Drahý příteli,*

*představoval jsem si to setkání všelijak, ale takhle rozhodně ne! Zítřka tu budu čtrnáct dnů a stále ještě nevím, kdy půjdu domů. Srdce trápí hlavně v noci, ale jinak žiju jako někde na okraji Nirvany. Budu tuze rád, budeš-li se moci u mé postele zastavit. Pevně věřím, že si při příštím sejití nějakou tu „čtvrtku“ dáme. Jinak by ten svět stál za hovno. Těším se na Tebe opravdu ze srdce a nemoc mi snad dává právo i k „sentimentální“ poznámce, že patříš mezi málo těch, které mám rád. Tak, a je to venku. Ruce tiskne* *Tvůj František*

Napsal tehdy strýci Halas vděčný za to, že se právě Jínovi mohl vyzpovídat z toho, co ho tížilo. Jeho zpověď zachytila Aša Jínová ve svých Pamětech. Necelých osm hodin po setkání obou pacientů básník zemřel. Strýc si zaznamenal pouze oznámení Halasova skonu v ranních novinách „v den nesvěceného státního svátku“.

Co všechno mu v té chvíli asi šlo hlavou! Chci doufat, že vedle vzpomínky na Halasovu zpověď předchozího dne a vedle vlastních neradostných perspektiv se mu připomněly i úsměvné momenty někdejších společných schůzí výboru a domácí rady Národního klubu, kdy mu Halas, jako kluk ve škole, poslal psaníčko:

*Věc každá začne hned být jiná*

*promluví-li na ni Jína*

*on uchoval si svobodného ducha*

*on nectí objem hodnosti ni břucha*

*člověku je lehčej když se ujme slova*

*a prchá rychlejc schůze výborová*

*lyrický básník jehož musa lína*

*dí: buď ten Jína nebo žádná jiná*

*To je vyznání od Tvého Halase.*

Z počátku padesátých let se zachovalo několik dopisů dokládajících přátelství Jínů s Olgou Scheinpflugovou, manželkou Karla Čapka. „*Drahoušci, ... Ať jste zdraví a milí jako dosud...*“ přeje Jínovým Olga a dodává: „*už se málo vídáme, ale vzdálenost nemá, na štěstí, vliv na opravdové přátelství...*“ Dávná družnost herečky a spisovatelky s Jínovými ožívá alespoň jejich písemným dialogem. Když vyšel Olžin román *Poslední kapitola*, četl ho Jína „*s nedočkavostí a zanícen.*“ Vzhledem k svým životním zkušenostem si osoboval kompetenci vyjádřit své „*drahé a vážené přítelkyni*“ obdiv za to, že tak přesvědčivě zachytila protagonisty děje, „*účastníky odboje a koncentračníky:*“

*Právě před 13 léty – na den – jsem se vrátil domů po politickém nacistickém věznění. Mám tedy jakési jubileum, které jsem Tvým románem oslavil. Ve vzpomínce na vlastní zkušenosti ze samotek, v nichž jsem při vyšetřování u gestapa dva a čtvrt roku bojoval lží proti pravdě a pak zas za nových okolností a v jiné samotce přes půl roku naopak, ve vzpomínkách na šestiletý kriminál, který jsem si odbyl do své šedesátky, jsem s bedlivou kritičností sledoval, jak z Tvého umění vyrůstají a žijí pravdivé tři osoby po všech zavřený čas.*

Při četbě tohoto dopisu mě zamrazilo. Jak smutný paradox zachránil strýci holý život! “*Lži proti pravdě*“ za nacistů, “*Pravdou proti lži*“ za komunistů.“ I Olze Scheinpflugové vzal Jína svými slovy dech. Odpověděla mu obratem:

*Drahý Jene,*

*ani nevíš, jaks mě potěšil! Člověk po desetiletém zatínání literárních zubů neví, umí-li ještě psát. Stárnu a moudřím a snažím se odejít z episodní návštěvy v lidské společnosti se starým odloženým ranečkem křesťanského humanismu. Je ve psí, ale nemůže jej zradit ten, kdo jím byl odkojen a kdo jím dýchal jako mravními plícemi. Tak jsem za sebe nechala mluvit tu Elišku Laurovou a ona Ti děkuje, žes ji slyšel a rozuměl.*

*Ted' máte asi u Vás venku božsky. Chtěla bych s Vámi sedět venku a povídat. Pozdravuj vřele Ašu a buď hodně zdráv!*

*Líbám Vás oba v starém přátelství.*

*Vaše Olga*

Málokdo uměl vylíčit atmosféru doby tak přesvědčivě jako Olga Scheinpflugová. Její líčení oficiálního nástupu komunismu se ztotožňují s mými tehdejšími zážitky: “*Únor mě nepřekvapil ničím tak, jako že se někteří lidé přes noc změnili, ještě den předtím byli ti a ti umělci pohromadě v nejpřátelštějším styku, kouzelný proutek revoluce jako by jim švihem vyměnil srdce i duši*“, napsala Scheinpflugová ve svých pamětech “*Byla jsem na světě*“, kterých se Jínovi nedožili. Se soucitem a pochopením tam autorka vylíčila různé smutné osudy; mimo jiné živoření Edvarda Valenty, který měl Jínu “*rád jak nikoho ze svých známých – snad vůbec nejraději*.“ Podobné vyznání náklonnosti zaznívá i z jiného Valentova dopisu napsaného strýci: “*...známka za šedesát haléřů, dopisní papír, pětáček, též trochu toho inkoustu a vznikne z toho dar větší než Alladinův poklad. Míním tím Tvůj dopis. Byl jsem moc pohnut. Někdy stačí, aby se člověk přesvědčil, že někdo na něho myslí v dobrém a celé životní hoře je pojednou to tam a život je znovu krásný...*“

Téhož roku – 1956 – vyšla v Melantrichu Valentova nejdůležitější kniha *Jdi za zeleným světlem*. Radostně jsme ji vítaly, konečně čtení nekonformní! Děj tohoto příběhu se sice odehrává za okupace, ale jeho hlavní hrdina, intelektuál s vyvinutým smyslem pro čest, se neúnavně snaží vyrovnávat s problémy života v nesvobodě. Tedy s otázkami, které byly naléhavé i v době, kdy román vznikl a – ku podivu – vyšel. Se zaujetím jsme ho hltaly. Nejenom my. Kniha *Jdi za zeleným světlem* měla velký, nečekaný úspěch. Vzpomínám si, jak se z něho Jínovi – nejenom kvůli autorovi – těšili. Poslední Valentovy dlouho promyšlené knihy se nedočkali; román *Žít ještě jednou* vyšel až po umělcově smrti. Přečetla jsem ho se zájmem a dojetím. Snad se nemýlím, nacházím-li tam vedle autobiografických prvků reminiscence na Jana Jínu, kterým byl Valenta okouzlen. Cituji: „*Stačilo k tomu málo ... jenom několik hodin osobního styku, snad ani ne čtyřicet, tedy ani jeden jediný den; a přece se (Jína) zapsal tak hluboce...*“ svěřuje Valenta Aše den po strýcově skonu.

Domnívám se, že k oblíbě i obdivu, které strýc vzbudil u tolika literátů přispěl značně jeho vlastní literární a novinářský talent. Začal psát verše již v okouzlení svým mládím a kvasem veřejného života. Ve studentské organizaci Masarykovy *České strany pokrokové* se stal záhy populární svými politickými pamflety právě tak jako i svými překlady francouzských šansonů pro Červenou sedmu či Společenský klub Slávia. Za druhé světové války vznikla na samotce v Moabitu jeho “*Píseň o činu*“. Strýc si ji zapsal tužkou mezi německé výpisky z povolené četby do *Tagebuchu der deutschen Jugend*. Po válce vzbudila ohlas jeho poesie sprádaná v pražské věznici: *Léto na Pankráci* (1940), které Jína vydal na popud Jaroslava Kvapila soukromým tiskem. Frontispic svazku zdobí kresba Otakara Mrkvičky zachycujícího Jínu, jak hledí k oknu pankrácké cely. Útlá knížka obsahuje šest básní, jimž autor říká “*Poezie za mřížemi*“. Podle jeho slov “*vznikla z dlouhé chvíle a ze snahy o rozptýlení, když se její původce hned na počátku své vazby ocitl na samotce. Skládal si a memoroval tuto “poesii”, protože neměl po celé měsíce žádnou práci, ani knihy, ovšem ani tužku a papír. Měl právě jenom dlouhou chvíli, mnoho starostí a všelijaké nejistoty...*“ “*Léto na Pankráci*“ vzbudilo mimořádnou odezvu. Do konce života dostával Jína z různých stran prosby o tuto drobnou publikaci a rmoutil se, že

jím nemůže vyhovět. Vždyť šlo o jeho novoroční pozdrav na rok 1947 a čtyři sta výtisků jím bylo dávno rozesláno. Rýmovat Jína nepřestal ani po válce. Jeho veršovaná blahopřání a příležitostné říkanky provázely naše mláď. Žádný ze zachovalých konceptů jeho rýmovaček různým adresátům nepřipomíná nedávno prožitá i nově nastupující utrpení. Ze všech vyzařuje životní radost a smysl pro humor, které byly jeho dominantními vlastnostmi.